

DOĞU EGE ADALARININ SİLAHLANDIRILMASI SORUNU

(Araştırma Makalesi)

DOI: <https://doi.org/10.33717/deuhfd.1480095>

Dr. Tayfur YUMUŞAK*

Öz

Yunanistan'ın egemenliğine bırakılan Doğu Ege adaları, çeşitli uluslararası andlaşmalarla gayri askeri statü altına konulmuştur. Bu statünün temel gerekçesi, Türkiye'nin güvenliğini sağlama amacı taşımaktadır. Buna rağmen Yunanistan 1964 yılından bu yana Adalar'ı silahlandırmakta ve bunlar için kabul edilen gayri askeri statü şartlarını ihlal etmektedir. Yunanistan silahlandırma faaliyetlerini yürütürken, gayri askeri statü koşullarının köklü değişikliğe uğradığını, meşru savunma hakkına sahip olduğunu ve Türkiye'nin gayri askeri statü şartlarının yerine getirilmesini talep etme hakkına sahip olmadığını ileri sürmektedir. Yunanistan'ın bu görüşleri, uluslararası hukuk ilke ve kuralları bakımından bazı sorunlara işaret etmektedir. Bu kapsamda Türkiye'nin kendi güvenliği için getirilmiş olan gayri askeri statü hükümlerinin ihlal edildiğini uluslararası kamuoyuna anlatabilmesi, barışçıl yollarla uyumsuzluğu çözüme kavuşturması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler

Doğu Ege Adaları, Gayri Askeri Statü, Andlaşma Koşullarında Köklü Değişiklik, Meşru Savunma Hakkı, Türkiye ve Yunanistan'ın Görüşleri

* Avukat, Ankara 2 Nolu Baro, Ankara (tayfur.yumusak@hotmail.com) ORCID: 0000-0002-7901-5090 (Gönderim Tarihi: 07.05.2024-Kabul Tarihi: 08.07.2024) Yazar, eserinin Derginize ait bilimsel etik ilkelere uygun olduğunu taahhüt eder.

THE PROBLEM OF ARMING OF THE EASTERN AEGEAN ISLANDS

(Research Article)

Abstract

The Eastern Aegean islands, which were left under the sovereignty of Greece, were placed under non-military status under various international agreements. The main reason for this status is to ensure Türkiye's security. Despite this, Greece has been arming the Islands since 1964 and violating the non-military status conditions accepted for them. Greece claims that while carrying out its armament activities, the conditions for non-military status have changed radically, that it has the right to self-defense and that Türkiye does not have the right to demand the conditions for non-military status be met. These views of Greece point to some problems in terms of international law principles and rules. In this context, Türkiye needs to be able to explain to the international public that the non-military status provisions introduced for its own security have been violated and to resolve the dispute through peaceful means.

Keywords

Eastern Aegean Islands, Non-Military Status, Fundamental Change of Circumstances, Right of Self-Defense, Views of Türkiye and Greece

GİRİŞ

Türkiye ile Yunanistan ülkeleri arasında kalan adalar beş gruba ayrılabilir. İlk gruptaki adalar, Kuzey Sporad adalarıdır. Bunlar; “Hasır”, “Keçi”, “İblislik”, “Bozada”, “Çamlıca”, “İskados”, “İskoblos”, “İkizceler”, “İskiri”, “İşkiroz”, “İksiri Poli”, “Maymuncuk” adalarıdır. İkinci grubu oluşturan Kiklat adaları, Girit adasının kuzeyinde yer alan dokuz adadan oluşmaktadır. Bunlar “Eğriboz”, “Andire”, “İtsindin”, “Nergiscik”, “Mekene”, “Nakşe”, “Bara”, “Yamorko”, “Değirmenlik” adalarıdır. İlk iki grupta sayılan bu Adalar, Yunan anakarasına yakın olan Batı Ege adalarıdır. Bu Adalar’a ilişkin Türkiye ile Yunanistan devletleri arasında herhangi bir hukuki ihtilaf bulunmamaktadır. Bu iki devlet arasında hukuki sorun oluşturan adalar Doğu Ege adalarıdır¹. Bu adalar Boğaz-önü (“Limni”, “Semadirek”, “Taşoz”, “İmroz”, “Tavşan”), Menteşe (“Rodos”, “İstanköy”, “Meis” gibi adaları da içerecek şekilde Oniki Adalar (*Dodè-Canese*) ya da Güney-doğu Ege adaları veya Karya adaları) ve Saruhan bir diğer adıyla Kuzey-doğu Ege (“Midilli”, “İpsara”, “Sakız”, “Sisam”, “Hürşit”, “Nikarya”) adalarıdır².

Yukarıda da ifade edildiği üzere Türkiye ile Yunanistan arasındaki hukuki ihtilaf, Doğu Ege adaları üzerinden çıkmaktadır. Yunanistan’a bırakılmış olan Doğu Ege adaları, çeşitli uluslararası anlaşmalar ve sözleşmelerle gayri askeri statü altına konulmuştur. Buna rağmen Yunanistan 1964 yılından itibaren bu Adalar’ı silahlandırmaktadır. Türkiye anakarasına yakın olan bu Adalar’ın gayri askeri statü altına konulma sebebi Türkiye’nin güvenliğini sağlama amacı taşımaktadır. Yunanistan’ın silahlandırma faaliyetleri hem Türkiye’nin güvenliğine tehdit hem de gayri askeri statü şartı getiren uluslararası metinlerin ihlali anlamı taşımaktadır. Makale sınırları içerisinde, uluslararası anlaşmaların Doğu Ege adalarına ilişkin getirmiş olduğu gayri askeri statü hükümlerine, Türkiye ile Yunanistan’ın gayri askeri statü hükümlerine ilişkin görüşlerine ve bu görüşlerin uluslararası hukuk ilke ve kuralları bakımından değerlendirilmesine yer verilmiştir.

¹ **Yüksel**, Cüneyt **Singil**, Nesrin: “Uluslararası Hukukta Gayri Askeri Statü ve Doğu Ege Adaları’nın Askerileştirilmesi Sorunu”, *Public and Private International Law Bulletin*, Cilt 43, Sayı 2, 2023, s. 455; **Bölükbaşı**, Deniz: *Turkey and Greece: The Aegean Disputes: a Unique Case in International Law*, Cavendish Publishing, Great Britain 2004, s. 663.

² **Yüksel/Singil**, s. 455; **Bölükbaşı**, s. 664.

I. DOĞU EGE ADALARININ GAYRİ ASKERİ STATÜSÜNE İLİŞKİN AKDEDİLEN ULUSLARARASI ANDLAŞMALAR

Yukarıda beş grup halinde sayılan Ege adalarının tamamı, 1830 yılına kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliği altında kalmıştır. 1830 yılında, Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanması ile Batı Ege adaları (*Kuzey Sporad ile Kiklat adaları*) Yunanistan'ın egemenliğine geçmiştir³. Bu Adalar, Türkiye ile Yunanistan arasındaki silahlandırma sorununun konusunu oluşturmamaktadır. Bu gruba, 1898 yılında Yunanistan tarafından ele geçirilen Kiklat adalarının güneyindeki Girit adası da dâhil edilebilir⁴.

Silahlandırma sorununun konusunu oluşturan Doğu Ege adaları ile ilgili ilk gelişme, 1912 yılında yaşanmıştır. Libya'da İtalya ile savaşa giren Osmanlı İmparatorluğu, Balkan Savaşı'nın patlak vermesi üzerine İtalya ile 18 Ekim 1912 tarihli Uşi Andlaşması'nı imzalamak zorunda kalmış, Balkan Devletleri'nin Adalar'ı ele geçirmesi ihtimali üzerine savaşın sonuna kadar bu Adalar'ın İtalya'ya bırakılmasına razı olmuştur⁵. Andlaşma konusu olan Adalar, Mentеше olarak da anılan Güney-doğu Ege adalarıdır. Bu adalara “*Oniki Adalar*” da denilmektedir⁶.

³ Bu husus 3 Şubat 1830 tarihli Londra Protokolü ile kararlaştırılmıştır, ilgili Protokol'ün orijinal nüshası için bkz. International Treaties and Protocols - GREECE LIBERATED (mfa.gr) (Erişim Tarihi: 24.6.2024); Bunun yanı sıra doktrinindeki bir çalışma için bkz. **Ertürk**, Yaşar: Adalar (Ege) Denizinde Türk-Yunan Mücadelesi, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2007, s. 48.

⁴ **Pazarıcı**, Hüseyin: Doğu Ege Adalarının Askerden Arındırılmış Statüsü, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1986, s. 2; **Bulut**, Serkan: Türkiye - Yunanistan Arasında Ege Sorunu ve AB Üyelik Sürecine Etkisi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2010, s. 6.

⁵ 18 Ekim 1912 tarihli Uşi Andlaşması'nın hükümleri için bkz. Treaty of Peace Between Italy and Turkey (1912) - Turkey in the First World War (turkeyswar.com) (Erişim Tarihi: 24.6.2024); I. Dünya Savaşı neticesinde Adalar, fiilen İtalyanlar'da kalmıştır. Ancak hukuken bir devir söz konusu olmamıştır. Adalar üzerindeki haklar, Lozan Barış Andlaşması'nın 15 ve 16. maddeleri ile sona ermiştir. Bu bilgiler için bkz. **Kargın**, Şahin: Ege Adalarının Hukuksal Statüsü Ege Sorunları, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010, s. 15; **Altuncuoğlu**, Neslihan: “Uluslararası Antlaşmalar Işığında Ege Adaları Sorunu”, History Studies, Cilt 4, Sayı 4, 2012, s. 3; **İnce**, Fuat: “Lozan Barış Antlaşması ve Ege Adaları”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Sayı 53, 2013, s. 106; **Bölükbaşı**, s. 682.

⁶ Bu Adalar'a Oniki Adalar denilmesinin nedeni oniki adet adadan oluşmasından kaynaklanmamaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun bu adaları oniki kişilik yönetim ile yönetmesinden ötürü Oniki Adalar denmektedir. Kaldı ki bu adalar oniki adet olmayıp on dört ada ve bitişik adacıklardan oluşmaktadır. Bunlar; Stampalia (Astropolia), Rodos (Rhodos, Rhodes), Kalki (Calki, Khalki), Karpatos (Scarpanto), Kazos (Casos, Casso),

Uşi Andlaşması'nın yapılmasından bir süre sonra Balkan Savaşı sona ermiş, savaş neticesinde Osmanlı İmparatorluğu; Boğaz-önü ve Saruhan adalarından Taşoz, Midilli, Sakız, İpsara, Nikarya, Limni, Semadirek, İmroz (Gökçeada) başta olmak üzere birçok adanın hâkimiyetini kaybetmiş, bu Adalar Yunan işgali altına girmiştir⁷.

Savaş sonrasında Osmanlı İmparatorluğu ile Balkan Devletleri arasında 30 Mayıs 1913 tarihli Londra Andlaşması imzalanmış, bu Andlaşma neticesinde Osmanlı İmparatorluğu Girit üzerindeki tüm haklarından vazgeçmiştir⁸. Akabinde taraf devletlerin Andlaşma hükümlerine uymayı taahhüt ettikleri 14 Kasım 1913 tarihli Atina Andlaşması imzalanmıştır⁹. Londra Andlaşması'nın 4 ve 5. maddeleri ile Atina Andlaşması'nın 15. maddesi mucibince; Osmanlı İmparatorluğu'na ait olup Yunan işgali altında bulunan Adalar'ın geleceğini tayin hakkı; İngiltere, Fransa, Almanya, Avusturya - Macaristan, Rusya ve İtalya'dan oluşan Altı Büyük Devlet Kararı'na bırakılmıştır¹⁰. Bu kapsamda 13-14 Şubat 1914 tarihli Altı Büyük Devlet Kararı'na göre İmroz, Bozcaada ve Meis adası haricinde, 13 Şubat 1914'te Yunan işgali altında bulunan Adalar'ın, Yunanistan'a verilmesi öngörül-

Piskopis (Piscopis, Tilos), Miziros (Misiros), Kalimnos (Calminos, Kalymnos), Leros, Patmos, Lipsos, Simi, İstanköy (Cos, Kos), ve Meis (Castellorizo). Oniki Adalar'a ilişkin açıklamalar için bkz. **Pazarıcı**, s. 14.

⁷ İşgal altına girmesi, Osmanlı İmparatorluğu'nun bu Adalar üzerindeki egemenliğini kaybettiği anlamına gelmez, doktrinde bu yöndeki açıklamalar için bkz. bkz. **Toluner**, Sevin: Limni Adasının Hukuki Statüsü ve Montreux Boğazlar Konvansiyonu, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Münasebetler Araştırma ve Uygulama Merkezi, İstanbul 1987, s. 4; **Gözenç**, Selami: Avrupa Ülkeler Coğrafyası, Çantay Kitabevi, İstanbul, 1995, s.140; **Başeren**, Sertaç Hami: Ege Sorunları, TÜDAV Yayınları, İstanbul 2003, s. 29.

⁸ 30 Mayıs 1913 tarihli Londra Andlaşması'nın 4. maddesiyle bu husus hüküm altına alınmıştır, Andlaşma metni için bkz. Türk-Yunan İlişkileri Forumu - London Peace Treaty (30 May 1913) (turkishgreek.org), (Erişim Tarihi: 24.6.2024).

⁹ 14 Kasım 1913 tarihli Atina Andlaşması hükümleri için bkz. **Cambridge University Press**: "The Treaty of Peace Between Turkey and Greece", The American Journal of International Law, Cilt 8, Sayı, 1, 2017, s. 46-55, s. 46.

¹⁰ "17 Mayıs 1913'te Londra'da imzalanan Barış Andlaşmasınının 5. maddesinde, bir yanda Osmanlı Hükümeti, öte yanda Balkanlı müttefikler (Bulgaristan, Yunanistan, Karadağ, Sırbistan) Girit hariç Ege denizindeki bütün Osmanlı adalarının geleceğini kararlaştırma yetkisini Altı Büyüklere bıraktıklarını beyan etmişlerdir. ... 5. madde hükmüne uyma sözünün anlamı nedir? Altı Büyüklerin önerdiği ve savaşan tarafların kabul ettiği, Yunan işgali altındaki adalar sorununun çözümünde Altı Büyüklerin arabuluculuğudur ki, bu, uyumsuzluğa kesin ve bağlayıcı bir çözüm getirme yetkisini içermez. ... Nitekim (süreç sonunda) Osmanlı Hükümeti tarafından Altı Büyükler Kararı reddedilir", açıklamalar için bkz. **Toluner**, s. 5 vd.

müştür¹¹. Son haliyle, Uşi Andlaşması neticesinde Osmanlı İmparatorluğu tarafından İtalya'ya bırakılan Güney-doğu Ege adaları (Oniki Adalar) Yunanistan'ın egemenliği altına girmiştir¹². Ancak Yunanistan'ın Adalar üzerindeki egemenliği gayri askeri statü şartı ile sınırlandırılmıştır¹³. Bir başka ifade ile Adalar, silahsızlandırılmak ve askeri amaçlar dışında kullanılmak şartıyla Yunanistan'ın egemenliğine bırakılmıştır¹⁴. İlgili Karar'da gayri askeri statü şartının Türkiye'nin güvenliği için getirildiği açık ifadelerle belirtilmiştir. Yunanistan, 21 Şubat 1914 tarihli cevabıyla bu hükümleri kabul ettiğini açıklamıştır¹⁵. Buna karşın Osmanlı İmparatorluğu, 16 Şubat 1914 tarihli Notasında, Adalar'ın Yunanistan'ın egemenliğine bırakılmasına ilişkin hükümleri kabul etmeyeceğini açıklamıştır¹⁶.

I. Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine kesin olarak hukuksal bir sonuca bağlanmamış bulunan Doğu Ege adaları ile ilgili düzenleme, Savaş sonrası

¹¹ 1914 tarihli Altı Büyük Devlet Kararı'na ilişkin bkz. Ege Uyuşmazlıklarına İlişkin Arka Plan Notu / T.C. Dışişleri Bakanlığı (mfa.gov.tr) (Erişim Tarihi: 24.6.2024).

¹² İtalya, Oniki Adalar'ı vermemek için yeni gerekçeler aramaya başlamış, 1914 yılı boyunca İngiltere, İtalya ve Osmanlı İmparatorluğu arasında Oniki Adalar konusundaki görüşmeler devam ederken I. Dünya Savaşı başlamıştır. İtilaf devletleri, İtalya'yı kendi saflarına çekmek için Oniki Adalar'ın İtalya'ya verilmesini 26 Nisan 1915 günü Londra'da yaptıkları gizli andlaşma ile kabul etmişlerdir. Paris Barış Andlaşması'nın 14. maddesi gereğince Oniki Adalar'ın Yunanistan'a verilmesine karar bu adalar İtalya egemenliğinde kalmıştır. Bu yöndeki açıklamalar için bkz. **Karğın**, s. 18; **Altuncuoğlu**, s. 3.

¹³ “*Altı Devlet, ayrıca, zilyetliğine sahip olacağı adaların tahkim edilemeyeceği ve bahri ya da askeri amaçla kullanılmayacağı konusunda Altı devlete ve Türkiye'ye Yunanistan'ca tatmin edici güvenceler verilmesine ... karar vermiştir*”, metinler için bkz. **Pazarıcı**, s. 3.

¹⁴ **Toluner(a)**, Sevin: “Objektif Hukuki Durum Yaratan Andlaşmalar Kavramı Gerekliliği Midir?”, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Cilt 25, Sayı 1-2, Yıl 2005, s. 562; **Acer**, Yücel: “Doğu Ege Adalarının Silahlandırılması ve Egemenlik Tartışması: Türkiye İçin Yeni Bir Hukuki Yol”, Kriter Dergisi, Yıl 6, Sayı 66, 2022, erişim için bkz. Doğu Ege Adalarının Silahlandırılması ve Egemenlik Tartışması: Türkiye İçin Yeni Bir Hukuki Yol, Dosya / Savunma ve Güvenlik Yücel Acer | Kriter Dergi (Erişim Tarihi: 24.6.2024); **Bölükbaşı**, s. 665.

¹⁵ **Pazarıcı**, s. 3; **Bölükbaşı**, s. 667.

¹⁶ “*İmparatorluk Hükümeti, Yunan işgali altındaki adaların geleceğini kararlaştırma yetkisini Büyük Devletlere bırakırken, Boğazlara komşu ve Asya ülkesinin ayrılmaz bir parçasını oluşturan bu adaların Osmanlı'nın zilyetliğinde bulunmasını zorunlu kılan nedenleri de defalarca açıklamış; Büyük Devletleri tanıyan yetkinin ilgili tarafların çıkarlarına uygun bir çözümün gerçekleştirilmesi yolunda kullanılacağı umudunu taşımıştır. Oysa büyük devletlerin, İmparatorluğun hayati icablarını göz önünde bulundurmamalarını ve sorunu ciddi bir tartışma zemini olmayacak biçimde düzenlemeleri, esefle karşılanır*”, Osmanlı İmparatorluğu'nun 16 Şubat 1914 tarihli Notası'nın aktarımı için bkz. **Toluner**, s. 7; Orijinal Fransızca metin için bkz. **Bölükbaşı**, s. 667.

akdedilen 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış Andlaşması ile hükme bağlanmıştır¹⁷. Andlaşmanın 12. maddesine göre; Kuzey-doğu Ege adalarından; İmroz, Bozcaada, Tavşan adaları Türkiye'ye; Limni, Semadirek, Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya Yunanistan'a bırakılmıştır¹⁸. Andlaşma'nın 13. maddesinde Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya adalarının gayri askeri statü altına konuldukları herhangi bir kuşkuyla yer vermeyecek şekilde öngörülmüştür¹⁹. Ancak Andlaşma'nın 12. maddesinde “Doğu Akdeniz adaları ve özellikle Limni, Semadirek, Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya adaları üzerinde Yunan egemenliği konusunda ... 13 Şubat 1914 tarihinde Yunan Hükümetine bildirilen karar ... doğrulanmıştır” demek suretiyle sayılan Adalar dahil ve bu adalar dışında Yunanistan'ın 1912-1913'te işgal ettiği öteki Ege adalarının da 1914 tarihli Altı Büyük Devlet Kararı'nın gayri askeri statü hükümlerinin etkisi altına sokulduğunu söyleme olanağı vardır²⁰. Şu halde Boğaz-önü adalarından Limni ve Semadirek adalarının 12. madde hükmü ile gayri askeri statü altına konulduğu ifade edilebilir²¹. Ancak bu konuda, aşağıda da yer verildiği üzere, Türkiye ve Yunanistan arasında görüş farklılıkları bulunmaktadır.

Lozan Barış Andlaşması'nın 15. maddesine göre Güney-doğu Ege adaları (Oniki Adalar) İtalya'ya bırakılmış, ancak bu Adalar gayri askeri statü

¹⁷ 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış Andlaşması hükümleri için bkz. kanunbmmc00200343.pdf (Erişim Tarihi: 24.6.2024); Doktrinde bu yöndeki bir açıklama için bkz. **Bölükbaşı**, s. 673.

¹⁸ **Lozan Barış Andlaşması** 12. madde: “İmroz ve Bozca Adaları ile Tavşan adaları dışında, Doğu Akdeniz adaları ve özellikle Limni, Semadirek, Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya adaları üzerinde Yunan egemenliğine ilişkin 17/30 Mayıs 1913 günlü Londra Andlaşmasının beşinci ve 1/14 Kasım 1913 günkü Atina Andlaşmasının on beşinci maddeleri hükümleri uyarınca 13 Şubat 1914 günkü Londra Konferansında alınıp 13 Şubat 1914 günü Yunan Hükümetine bildirilen karar, işbu andlaşmanın İtalya'nın egemenliği altına konulan ve on beşinci maddede yazılı olan adalara ilişkin hükümleri saklı kalmak koşulu ile doğrulanmıştır. Asya kıyısından üç milden az uzaklıkta bulunan adalar, işbu andlaşmada tersine hüküm olmadıkça, Türkiye egemenliği altında kalacaktır”.

¹⁹ **Lozan Barış Andlaşması** 13. madde: “Barışın sürekli olmasını sağlamak amacı ile Yunan Hükümeti, Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya Adalarında aşağıdaki önlemlere saygı göstermeği yükümlenirler: 1- Bu Adalarda hiçbir deniz üssü ve hiçbir istihkâm kurulmayacaktır. 2- Yunan, savaş uçakları ve öteki hava araçlarının Anadolu kıyısındaki topraklar üzerinde uçuşu yasaklanacaktır. Buna karşılık, Türkiye Hükümeti de savaş uçaklarının ve öteki hava araçlarının sözü geçen adalar üzerinde uçuşmasını yasaklayacaktır. 3- Söz konusu adalarda Yunan, Silâhlı Kuvvetleri, silâh altına alınıp yerinde eğitilebilecek olan normal askersel birlikle ve tüm Yunanistan topraklarındaki jandarma ve polis sayısı ile orantılı olacak, bir jandarma ve polis örgütü ile sınırlı kalacaktır”.

²⁰ **Pazarıcı**, s. 10; **Yüksel/Singil**, s. 460.

²¹ **Bölükbaşı**, s. 676.

altına konulmamıştır²². Şu halde; Lozan Barış Andlaşması kapsamında Yunanistan'a bırakılan Adalar gayri askeri statü altına konulurken, İtalya'ya bırakılan Güney-doğu Ege adaları için böyle bir statü öngörülmemiştir.

Lozan Barış Andlaşması'nın 16. maddesi, “*Türkiye işbu Andlaşmada belirlenen sınırları dışındaki tüm topraklar ile bu topraklardan olup gene bu Andlaşma ile üzerinde kendi egemenlik hakkı tanınmış bulunanlar dışındaki Adalarda ... her ne nitelikte olursa olsun, sahip olduğu tüm hak ve senetlerden vazgeçtiğini açıklar*” hükmünü içermektedir. Doktrinde bu hükmün, Türkiye'nin her türlü hakkından vazgeçtiği anlamına gelmeyeceği savunulmaktadır. Zira hükümde kullanılan terimler yalnızca Türkiye'nin egemenlik hakkıyla ilgili hükümler olup, Adalar üzerinde Yunanistan'ın egemenliğinin sınırlanması konusunda Türkiye'nin elde ettiği haklarını kapsar nitelikte değildir²³.

1923 tarihli Lozan Barış Andlaşması'nın eki niteliğindeki Lozan Boğazlar Sözleşmesi'ne de yer verilmesi gerekir²⁴. Zira Sözleşme ile Boğazlar'dan geçiş güvenliğinin sağlanması amacıyla, Boğazlar ve Boğaz-önü adaları gayri askeri statü altına konulmuş ve daha önce gayri askeri statü altında olduğu kabul edilen Adalar'ın bu statüsü teyit edilmiştir²⁵. İlgili Sözleşme'de gayri askeri statü, “*boğazlardan serbest geçiş ve ulaştırmanın engellenmemesi*” koşulu ile öngörülmüştür²⁶. Bununla birlikte II. Dünya Savaşı öncesinde devletlerin bloklaşması ile Akdeniz ve Karadeniz'deki tehditler artmış, bu kapsamda Türkiye kendi güvenliğini sağlamak amacıyla Boğazlar meselesini gündeme getirmiştir. Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin getirdiği koşullarda köklü değişiklikler meydana geldiğini ve yeni bir Boğazlar Sözleşmesi akdedilmesi gerektiğini ileri sürmüştür²⁷. Türkiye'nin bu talepleri üzerine 20 Temmuz 1936 tarihinde Montrö Boğazlar Sözleşmesi akdedil-

²² **Lozan Barış Andlaşması** 15. madde: “*Türkiye aşağıda sayılan adalar üzerindeki tüm hak ve senetlerinden İtalya yararına vazgeçer: Bugün İtalya'nın işgali altında bulunan Astampalya (Astropalia), Rodos (Rhodes), Kalki (Calki), Skarpanto, Kazos (Casso), Piskopis (Tilos), Misiros (Misyros), Kalimnos (Kalymnos), Leros, Patmos, Lipsos (Lipso), Sombeki (Simi) ve İstanköy (Koş) adaları ile bunlara bağlı olan adacıklar ve Meis (Castellorizo) adası*”.

²³ “*(aksini kabul etmek) hem bir andlaşmanın bağlantıları içinde yorumlanması ilkesine hem de bir andlaşmanın etkinliği ilkesine aykırı düşmektedir*”, açıklamalar bkz. **Pazarıcı**, s. 11.

²⁴ 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış Andlaşması'nın Eki niteliğindeki Lozan Boğazlar Sözleşmesi metni için bkz. kanunbmmc00200343.pdf (Erişim Tarihi: 24.6.2024).

²⁵ **Lozan Boğazlar Sözleşmesi** 4 ve 6. maddeleri.

²⁶ **Lozan Boğazlar Sözleşmesi** 3. madde.

²⁷ **Toluner**, s. 15; **Bölükbaşı**, s. 679.

miştir²⁸. Bu Sözleşme’ye göre daha önce gayri askeri statü altına konulan Boğazlar Bölgesi içinde yer alan Boğaz-önü adalarından İmroz, Bozcaada ve Tavşan adalarının bu statüsü kaldırılmış, bu Adalar’ın Türkiye tarafından silahlandırılmasının önünde engel kalmamıştır²⁹.

II. Dünya Savaşı’nın sona ermesinden sonra 10 Şubat 1947 tarihinde Paris Barış Andlaşması imzalanmıştır³⁰. Andlaşma kapsamında Güney-doğu Ege adaları, galip devletler tarafından mağlup devlet İtalya’dan alınmış, gayri askeri statü altına konulması şartıyla Yunanistan’ın egemenliğine bırakılmıştır³¹. Türkiye bu andlaşmanın tarafı değildir³².

Yukarıda sırasıyla açıklandığı üzere, 1830’dan 1947 yılına kadar yapılan uluslararası andlaşmalar göz önüne alındığında; Limni, Semadirek, Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya ile Güney-doğu Ege adalarının gayri askeri statü altına konularak Yunanistan’ın egemenliğine bırakıldığı anlaşılabilir³³.

²⁸ 20 Temmuz 1936 tarihli Montrö Boğazlar Sözleşmesi’nin hükümleri için bkz. kanuntbmmc01603056.pdf (Erişim Tarihi: 24.6.2024).

²⁹ 20 Temmuz 1936 tarihli Montrö Boğazlar Sözleşmesi Ek Protokolü “1. Türkiye, işbu Sözleşmenin Başlangıç kesiminde tanımlandığı biçimde Boğazlar bölgesini hemen yeniden askerleştirebilecektir”.; Bu hükümlerle Türkiye bakımından gayri askeri statü sona ererken Yunanistan bakımından Lozan Boğazlar Sözleşmesi’nin getirdiği sınırlandırmalar geçerliliklerini korumaktadır, doktrinde bu yöndeki görüşler için bkz. **Yüksel/Singil**, s. 462; ayrıca bkz. **Toluner**, s. 15 vd.; **Bölükbaşı**, s. 681.

³⁰ 10 Şubat 1947 tarihli Paris Barış Andlaşması’nın hükümleri için bkz. Türk-Yunan İlişkileri Forumu - TREATY OF PEACE WITH ITALY - 1947 (turkishgreek.org) (Erişim Tarihi: 24.6.2024).

³¹ **Paris Barış Andlaşması** 14. madde: “İtalya işbu Andlaşma ile aşağıda belirtilen oniki adayı tüm egemenliği ile Yunanistan’a terk eder; Stampalia (Astropiala), Rhodes (Rhodos), Calki (Kharki), Scrapanto, Cassos (Casso) Piscopis, (Tilos), Misiros (Nisyros), Calimnos (Kalymnos), Leros, Patmos, Lipsos (Lipso), Simi, (Symi) ve Meis (Castellorizo) ve bitişik adacıklar. Bu adalar silahsızlandırılacak ve öyle kalacaklardır”. Gayri askeri statünün kapsamı ise aynı Andlaşmanın XIII. Ekinin D maddesinde yapılan tanıma göre şöyledir: “İşbu andlaşma amacıyla ‘askerden arındırılma’ ve ‘askerden arındırılmış’ terimleri ile iki ülke üzerindeki ilgili karasularındaki, bütün deniz, kara ya da hava tesisleri ve istihkâmları ile kara, deniz ya da hava yapay engellerinin silahlarının, kara, deniz ya da hava birliklerinin üsleri kullanmasının ya da bu birliklerce süreli ya da geçici olarak kalınmasının her türlü askeri eğitimin ve savaş malzemesi üretiminin yasaklanması biçiminde anlaşılması gerekmektedir. Bu yasaklama sınırlı sayıda içe yönelik görevleri yerine getirecek ve bir tek kişi tarafından taşınabilen ve kullanılabilen silahlarla donatılmış iç güvenlik personeli ile bunlar için gerekli askeri eğitimi içermektedir”; Paris Barış Andlaşması’nın 14. maddesine ilişkin doktrin görüşleri için bkz. **Hayta**, Necdet: “İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Ege Adaları Sorunu”, Atatürk Araştırmaları Dergisi, Cilt 12 Sayı 36, Yıl 1996, s. 847.

³² **Toluner(a)**, s. 564.

³³ “Lozan Barış Andlaşmasının 16. maddesi, ‘Türkiye, ... egemenliği işbu andlaşmada tanınmış adalardan başka bütün öteki adalar üzerindeki her türlü haklarından ve sıfatla-

Gayri askeri statü şartı, Türkiye'nin güvenliğini sağlamak amacıyla getirilmiştir. Buna rağmen Yunanistan, andlaşmalardan doğan yükümlülüklerini ihlal ederek Adalar'ı silahlandırmakta, Türkiye'nin güvenliğini tehdit etmektedir. İlk silahlandırma girişimi, 1964 yılında olmuş, Yunanistan, Rodos ve İstanköy adalarını silahlandırmıştır³⁴. Buna karşın Türkiye tarafından Yunanistan'a Nota verilmiş, Yunanistan'dan uluslararası andlaşmalara uyması talep edilmiştir³⁵. Yunanistan verdiği cevapta, askeri bir tahkimat yapmadığını ve uluslararası andlaşmalardan doğan yükümlülüklerini yerine getirdiğini ifade etmiştir³⁶. İkinci silahlandırma girişimi 1969 yılında Limni adasında gerçekleşmiş, Türkiye bu hukuksuz girişime karşı da Yunanistan'a Nota vermiştir. Dikkat etmek gerekirse, Yunanistan'ın Adaları silahlandırmaya başlaması, Kıbrıs Sorunu'nun ortaya çıktığı tarihlere denk gelmektedir³⁷. O tarihten günümüze kadar giderek büyük bir sorun haline dönüşen Adalar'ın silahlandırılması sorununun tarihsel arka planı bu şekildedir. Aşağıda yer verilen açıklamalarda Adalar'ın silahlandırılmasına ilişkin Yunanistan'ın görüşlerine, ardından bu görüşlerin eleştirilerine yer verilmiştir.

II. DOĞU EGE ADALARININ SİLAHLANDIRILMASINA İLİŞKİN YUNAN GÖRÜŞLERİ VE ELEŞTİRİLER

Yunanistan, gayri askeri statü altına konulan Doğu Ege adalarını silahlandırmakta ve uluslararası andlaşmalardan kaynaklanan yükümlülüklerini ihlal etmektedir³⁸. Yunanistan silahlandırma faaliyetlerini bazı görüşlere dayandırmaktadır. Bu görüşler şu şekilde özetlenebilir:

rından vazgeçmiş olduğunu bildir...’ demek suretiyle ilk bakışta, kendi egemenliğine girmeyen bütün adalar için Türkiye'nin her türlü hakkından vazgeçtiği biçiminde anlaşılabilir görünmektedir. Oysa burada kullanılan terimler yalnızca Türkiye'nin egemenlik hakkıyla ilgili hükümler olup, adalar üzerinde Yunanistan'ın egemenliğinin sınırlanması konusunda Türkiye'nin elde ettiği haklarını kapsar nitelikte değildir”, bkz. Pazarcı, s. 11.

³⁴ **Bölükbaşı**, s. 723.

³⁵ **İnan, Y./Acer, Y.:** “Aegean Disputes”, Foreign Policy Institute, 2004, s. 125-157, s. 137; **Bölükbaşı**, s. 723.

³⁶ **İnan/Acer**, s. 137; **Bölükbaşı**, s. 723.

³⁷ **Schmitt**, Michael N.: “Aegean Angst: A Historical and Legal Analysis of the Greek-Turkish Dispute”, Roger Williams University Law Review Cilt 2, Sayı 1, Yıl 1996, s. 51.

³⁸ “Gayri askerî statülerinin sürdürülmesi koşuluyla Yunanistan'a devredilen adaların toplam sayısı 23'tür. Bu adalar; Taşoz, Bozbaba, İpsara, Semadirek, Limni, Midilli, Sakız, Nikarya, Sisam, İstanbulya, Rodos, Herke, Kerpe, Çoban, İleki, İncirli, Kelemes, İlyöz, Batnoz, Lipsos, Sömbeki, İstanköy ve Meis'tir” açıklamalar için bkz. **Mercan**, Muhammed Veli/**Farımaç**, Halis Esad: “Ege'de Türk-Yunan Geriliminin Kavramsal Haritası ve Tarafların Tezleri”, İNSAMER Rapor, Sayı 133, Yıl 2021, s. 16.

a-) Adalar için kabul edilen gayri askeri statü şartlarında köklü değişiklikler meydana gelmiştir (*rebus sic stantibus*), dolayısıyla Adalar silahlandırılmalıdır.

b-) Türkiye'nin Ege'de 4. Ordu'yu kurması, Kıbrıs'a asker çıkarması gibi gerekçelerle Birleşmiş Milletler Şartı'nın 51. maddesinde yer alan meşru savunma ilkesi işletilmeli, bu kapsamda Adalar silahlandırılmalıdır.

c-) Güney-doğu Ege adaları için gayri askeri statü şartı getiren andlaşma, Paris Barış Andlaşması'dır. Türkiye bu Andlaşma'ya taraf değildir. Şu halde, Türkiye'nin gayri askeri statü şartlarının yerine getirilmesini talep etme hakkı yoktur. Yunanistan tarafından Adalar silahlandırılabilir.

Aşağıda, Yunanistan tarafından ileri sürülen bu görüşlere, ardından bu görüşlerin uluslararası hukuk ilke ve kuralları bakımından değerlendirmelerine yer verilmiştir.

A. Yunanistan'ın Gayri Askeri Statü Sebeplerinde Köklü Değişim Meydana Geldiği Görüşü (*Rebus Sic Stantibus*) ve Eleştirisi

Yunanistan, Doğu Ege adalarının gayri askeri statüsü altına konulmasının sebeplerinde köklü değişiklikler meydana geldiği görüşündedir³⁹. Uluslararası hukukta *rebus sic stantibus* olarak anılan bu kayıt, Yunanistan tarafından Adalar'ın silahlandırılmasının sebebi olarak kabul edilmektedir. Bu görüş, üç dayanak üzerinden açıklanmaktadır:

Birinci Dayanak: Yunanistan'a göre Adalar'ın gayri askeri statü altına konulma sebebi ortadan kalkmıştır. Zira Türkiye ile Yunanistan arasında 1930 yılından itibaren dostluk ilişkileri başlamış, her iki ülke uluslararası barış ve güvenliği temin etme iddiasıyla ortaya çıkan Birleşmiş Milletler Örgütü'ne üye olmuştur. Her iki ülke bununla da yetinmemiş, 1952'de NATO'ya üye olmuşlardır⁴⁰. Bu kapsamda iki ülke birbirine yaklaşmıştır. Şu halde, Türkiye'nin güvenliğini sağlamak amacıyla getirilmiş olan gayri askeri statü şartı üstü kapalı olarak sona ermiştir. Zira Türkiye ile Yunanistan artık dosttur, Türkiye'ye yönelecek herhangi bir tehdit de bulunmamaktadır⁴¹. Yunanistan tarafından ileri sürülen görüş bu şekilde açıklanmakla birlikte bu görüşün uluslararası hukukun ilke ve kuralları ile birlikte değerlendirildiğinde bazı sorunlara işaret ettiği açıktır. Şöyle ki,

³⁹ **Pazarıcı(a)**, Hüseyin: Türk Dış Politikasının Başlıca Sorunları, Turhan Kitabevi, Ankara 2015, s. 122; **Mercan/Farımaz**, s. 16; **Bölükbaşı**, s. 757 vd.

⁴⁰ **Bölükbaşı**, s. 799.

⁴¹ **Pazarıcı(a)**, s. 123; **Turan**, Cem: Türk-Yunan İlişkileri ve Ege Sorunları, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2016, s. 92.

- 1969 tarihli Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin 62. maddesine göre, andlaşmanın akdedildiği şartlarda taraflarca öngörülemeyen bir değişiklik meydana gelmesi durumunda maddede belirtilen şartların yerine getirilmesi koşulu ile andlaşmanın sona erdirilebilmesi, andlaşmadan çekilme ya da andlaşmanın yürürlüğünün askıya alınabilmesi mümkündür⁴². Maddede belirtilen şartlar ise andlaşmanın yapıldığı şartlarda bir değişiklik bulunması, bu değişikliğin tarafların andlaşma ile bağlanma rızalarının esaslı bir temelini oluşturması ve tarafların andlaşma kapsamında icra edecekleri yükümlülüklerin köklü bir şekilde değişmiş olmasıdır. Madde hükmünden anlaşılacağı üzere, Yunanistan'ın gayri askeri statü şartlarında köklü değişiklik meydana geldiğine dair görüşü hukuki bir temele dayanmamaktadır⁴³. Zira iyi dostluk ilişkilerinin gelişmiş olmasının, Adalar'ın gayri askeri statüsünün ortadan kaldırılması bakımından köklü bir değişiklik olarak kabul edilebilmesi mümkün değildir. Kaldı ki bu dostluk ilişkileri, Türkiye'nin lehine/menfaatine getirilmiş olan gayri askeri statü şartından daha iyi bir güvence sağlamaz⁴⁴. Son cümleyi teyit etmek bakımından ifade etmek gerekirse; 1960 yılından itibaren başlayan Kıbrıs Sorunu, dostluk ilişkilerinin bozulmasına neden olmuştur. Günümüzde iki devlet arasında devam eden deniz yetki alanları (*karasuları, kıta sahanlığı, münhasır ekonomik bölge*) sorunu, iki ülkeyi savaşın eşiğine kadar getirmiştir. Bu açıklamalar ışığında, Yunanistan'ın dostluk ilişkilerini gerekçe gösterip gayri askeri statü şartlarında köklü değişiklik meydana geldiğini iddia etmesi hukuki dayanaktan yoksundur. Aynı sonuç, uluslararası içtihat tarafından da desteklenmektedir. Uluslararası Adalet Divanı 1997 tarihli *Gabcikova - Nagymaros* Davası'nda, mevcut siyasi şartlarda yaşanan değişikliğin ilgili andlaşmanın konu ve amacıyla yakından bağlantılı olmadığını tespit etmiştir⁴⁵.

- Yunanistan, gerek kendisinin gerek Türkiye'nin Birleşmiş Milletler ile NATO'ya üye olmasının gayri askeri statü şartlarında bir değişikliğe işaret ettiği görüşündedir⁴⁶. Birleşmiş Milletler Bildirisi üzerinden evrensel bir güvenlik sistemi kurulması amaçlandığı göz önüne alındığında bu görüş bir an için kabul edilebilir. Ancak II. Dünya Savaşı sonrası NATO ve Varşova

⁴² 22 Mayıs 1969 tarihli Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin hükümleri için bkz. Türk-Yunan İlişkileri Forumu - VİYANA ANDLAŞMALAR HUKUKU SÖZLEŞMESİ (turkishgreek.org) (Erişim Tarihi: 24.6.2024).

⁴³ **Yüksel/Singil**, s. 464 vd.; Aynı zamanda **Bölükbaşı**, s. 799 vd.

⁴⁴ **Pazarıcı(a)**, s. 123.

⁴⁵ **Uluslararası Adalet Divanı**, "Gabcikovo – Nagymaros Davası (Macaristan/Slovakya)", (25.9.1997), 104. paragraf, 7377.pdf (icj-cij.org) (Erişim Tarihi: 24.6.2024).

⁴⁶ **Başeren**, s. 104; **Turan**, s. 92.

Paktı'nın ayrı ayrı kurulması bu amacın başarısız kaldığını göstermiştir⁴⁷. Kaldı ki, Birleşmiş Milletler'in getirdiği sistemde, yeniden askerleştirme ve silahlandırma değil bütün dünyayı silahsızlandırma amacı yatmaktadır. Bunun yanı sıra; NATO Andlaşması'nın 8. maddesi, "...önceden taraflarca akdedilen yükümlülüklerin aksi belirtilmedikçe aynen geçerli olmaya devam edeceği..." hükmünü içermektedir. Gerek Türkiye gerek Yunanistan, NATO'ya üye olduklarında 8. maddenin aksine bir şerh düşmemiş, bunun yerine Yunanistan 10.05.1969 tarihli bir Notasında gayri askeri statü şartının yürürlükte olduğunu teyit etmiştir. Buradan çıkan sonuca göre NATO'ya üyelik, Adalar için kabul edilen gayri askeri statü şartlarında köklü değişiklik meydana getirmemiştir.

- Yunanistan bir yandan gayri askeri statü şartlarında köklü bir değişiklik meydana geldiğini ileri sürerken diğer yandan uluslararası andlaşmalarla getirilen gayri askeri statü şartlarının geçerli olduğunu kabul etmektedir. Daha açık bir ifade ile Türkiye, 2 Nisan 1969 tarihli Notasında Yunanistan'ın; Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya Adası'ndaki jandarma kuvvetlerinin sayısının Lozan Andlaşması'nın 13. maddesinde öngörülen sınırları aştığını beyan etmiş; buna karşın Yunanistan, 10 Mayıs 1969 tarihli Notası ile adı geçen Adaların hukuki statüsünün devam ettiğini dile getirmiştir⁴⁸. Ayrıca, köklü bir değişikliğin varlığı kabul edilse dahi, Andlaşma'nın kendiliğinden sona ermesi mümkün değildir. Zira bu çerçevede Türkiye Cumhuriyeti, Türk Boğazları bakımından Lozan Boğazlar Sözleşmesi ile öngörülen gayri askeri statü koşullarında köklü değişiklik meydana geldiğini ileri sürerek, buna ilişkin düzeltmelerin Montreux Boğazlar Sözleşmesi ile gerçekleştirilmesini sağlamıştır⁴⁹.

İkinci Dayanak: Yunanistan, 1936 tarihli Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile Boğaz-önü adalarının gayri askeri statüsünün kaldırıldığını, buradan hareketle gayri askeri statü şartlarında köklü değişiklik meydana geldiğini ileri sürmektedir⁵⁰. Daha açık bir ifade ile Yunanistan, kendisine ait olan Boğaz-önü adalarından Limni ve Semadirek adalarının gayri askeri statüsünün

⁴⁷ **Pazarıcı(a)**, s. 123; **Başeren**, s. 104.

⁴⁸ **Yüksel/Singil**, s. 465; **Bölükbaşı**, s. 722.

⁴⁹ **Yüksel/Singil**, s. 465.

⁵⁰ Yunanistan'ın bu görüşü Yunan Dışişleri Bakanlığı Hukuk İşleri Genel Direktörü Economides tarafından ortaya atılmıştır, bu yöndeki açıklamalar için bkz. **Economides**, Constantine P.: "La prétendue obligation de démilitarisation de l'île de Lemnos", Revue Hellénique de Droit International, 1981, 7-11, bu kaynağın aktarımı için bkz. **Pazarıcı(a)**, s. 124, dipnot 411.

Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile kaldırıldığı görüşündedir⁵¹. Bu görüşe göre ilgili Sözleşme, gayri askeri statü hükmü getiren Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin 4. maddesini ortadan kaldırmıştır. Bu sonuca Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin Başlangıç Bölümü'nün 2. cümlesinden ulaşılmaktadır. Yunanistan, kendi görüşünü güçlendirmek adına dönemin Türkiye Dışişleri Bakanı Tefrik Rüştü Aras'ın sözlerini dayanak göstermektedir. Buna göre Aras, Montrö Boğazlar Sözleşmesi'ni onay için Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunarken Yunanistan için de gayri askeri statünün kalktığını ifade etmiştir⁵². Bu gerekçeler üzerinden açıklanan Yunan görüşü, uluslararası hukuk ilke ve kuralları göz önüne alındığında hukuki dayanaktan yoksun görünmektedir. Şöyle ki,

- Yunanistan, Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin Başlangıç Bölümü'nün 2. cümlesini referans almaktadır. İlgili cümle, Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin Türk Boğazları'nın statüsünü düzenleyen Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin yerine geçtiğini ifade etmektedir⁵³. Buradan hareketle; Boğaz-önü adalarından Yunanistan'a bırakılan Limni ve Semadirek adalarının gayri askeri statüsünün sona erdiği sonucu çıkarılmaktadır⁵⁴. Ancak Başlangıç Bölümü'nün birinci cümlesi ile ikinci cümleyi birlikte değerlendirmek gerekir. Birinci cümle "*Boğazlar genel deyimiyile belirtilen Çanakkale Boğazı, Marmara Denizi ve Karadeniz Boğazı'ndan geçişi ve ulaşımı*" demektir. Öyleyse, birinci cümle ile ikinci cümle birlikte okunduğunda; - *Montrö Boğazlar Sözleşmesi, Boğazlardan geçiş ve ulaşım serbestisine ilişkin Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin getirdiği hükümlerin yerine geçmiştir* - anlamı çıkmaktadır⁵⁵. Şu halde, Başlangıç Bölümü'ndeki cümleleri kırparak Limni ve Semadirek adalarının gayri askeri statüsünün sona erdiği sonucuna varılmaz. Aksi durum, - *andlaşmada yer alan bir kelimenin andlaşmanın bütünü içinde ifade ettiği anlam uyarınca yorumlanması* - ilkesine aykırı olur.

- Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nde, Boğaz-önü adalarından Limni ve Semadirek adalarının gayri askeri statüsünün sona erdiğine dair açık bir hüküm bulunmamaktadır. Bunun yerine gayri askeri statüsü sona eren bölgeler,

⁵¹ Avar, Y./Lin, Y. Chou: "Aegean Disputes Between Turkey and Greece: Turkish and Greek Claims and Motivations in the Framework of Legal and Political Perspectives" International Journal of Politics and Security, Cilt 1, Sayı 1, Yıl 2019, s. 66; Bonavita, Mauro: "Contemporary Strategies And Conflicts In The Aegean Sea Region", Opinion Documents, Sayı 39, Yıl 2019, s. 12.

⁵² Bölükbaşı, s. 759.

⁵³ Bu görüş için bkz. Bonavita, s. 12; Schmitt, s. 53.

⁵⁴ Bonavita, s. 12; Schmitt, s. 53.

⁵⁵ Toluner, s. 23.

Sözleşme'nin ayrılmaz bir parçasını oluşturan Ek Protokol'ün 1. maddesinde belirtilmiştir. Belirtilen bölge, Boğazlar Bölgesi olup bundan kastedilen ise Çanakkale Boğazı, Marmara Denizi ve Karadeniz Boğazı'dır. Gayri askeri statünün sona ermesi, Çanakkale Boğazı, Marmara Denizi ve Karadeniz Boğazı'ndan yapılan ulaşımın serbestliği ve güvenliği ile ilişkilidir. Dolayısıyla bu tariften, Limni ve Semadirek adalarının gayri askeri statülerinin sona erdiği sonucu çıkarılamaz⁵⁶.

- Yunan görüşünü dayanaksız bırakan bir başka husus, gayri askeri statü getiren hükümlerin amaç ve kaynakları üzerinden açıklanabilir. Zira Boğazlar Bölgesi'nin gayri askeri statü altına konulması, Boğazlardan geçiş serbestisini sağlama amacı taşırken; Adalar'ın gayri askeri statü altına konulması ise Türkiye'nin güvenliğini sağlama amacı taşımaktadır. Dolayısıyla bu ikisinin amaçları birbirinden farklıdır⁵⁷. Boğazlar Bölgesi'nin gayri askeri statü altına konulmasının kaynağı, Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin 4. maddesidir. Adaların gayri askeri statü altına konulmasının kaynağı Altı Büyük Devlet Kararı'nı teyit eden Lozan Barış Andlaşması'nın 12. maddesidir. Dolayısıyla bu ikisinin kaynakları birbirinden farklıdır⁵⁸. Anlaşılacağı üzere, amaç ve kaynakları birbirinden farklı olan iki düzenleme bulunmaktadır. Montrö Boğazlar Sözleşmesi, amacı Boğazlardan geçiş serbestisini sağlamak olan ve kaynağı Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin 4. maddesi olan hükmün yerine geçmiştir. Bunun neticesinde, Türkiye'nin egemenliğinde bulunan Boğazlar Bölgesi'nin ve Boğaz-önü adalarından İmroz, Bozcaada ve Tavşan adalarının gayri askeri statüsünü sona erdirmiştir⁵⁹. Yunanistan'a ait olan Limni ve Semadirek adalarının gayri askeri statüsü, kaynağı Lozan Barış Andlaşması'nın 12. maddesi gereğince devam etmektedir⁶⁰.

- Yunanistan, görüşünü güçlendirmek adına dönemin Türkiye Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras'ın sözlerini dayanak göstermiştir⁶¹. Ancak bu

⁵⁶ Toluner, s. 24; Bölükbaşı, s. 763.

⁵⁷ Toluner, s. 16; İnan/Acer, s. 138.

⁵⁸ Toluner, s. 16; İnan/Acer, s. 138.

⁵⁹ “Boğazlar terimi Yunan egemenliğindeki adaları kapsamaz. Bu terim ile daima İstanbul Boğazı, Marmara Denizi ve Çanakkale Boğazı kastedilmiştir. Boğazlar terimine hiçbir yerde bundan başka bir anlam verilmiş değildir”. Lozan Boğazlar Sözleşmesi md. 1'de yapılan Boğazlar tarifinde adalara yer verilmemiştir. Yine bu Sözleşme'nin md. 4 ve 6 hükümlerinde askerlikten arındırılacak yerlerden söz edilirken “bölgeler ve adalar” ifadesi kullanılmış, böylece adalar ayrı tutulmuştur. Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nde ise Boğazlar umumi tabiri altında Çanakkale Boğazı, Marmara Denizi ve Karadeniz Boğazı'nın ifade edildiği belirtilmiştir.”, bu açıklamalar için bkz. Başeren, s. 93.

⁶⁰ Bu yöndeki görüşler için bkz. Başeren, s. 90; Pazarcı(a), s. 124; Mercan/Farımaz, s. 16.

⁶¹ Schmitt, s. 53; Yüksel/Singil, s. 470.

sözler, Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin resmi yorumunu oluşturmamaktadır⁶². Zira sözleşmelerin resmi yorumu taraflarca ve birlikte yapılır. Oysa böyle bir durum söz konusu değildir. Zira Aras'ın sözleri iyiniyet göstergesi içeren temenni niteliğinde tek taraflı irade açıklamasıdır⁶³. Uluslararası Adalat Divanı içtihadına göre tek taraflı irade açıklamasının yapılması yetmez, ayrıca bu açıklama ile bağlanma niyeti, tutarlı uygulama ve bu uygulamanın aleniyet kazanması gerekmektedir. Bu şartların gerçekleşmesi halinde tek taraflı irade açıklaması bağlayıcılık kazanmaktadır. Aras'ın sözleri ve bu sözlerin uygulaması göz önüne alındığında şartların gerçekleşmediği açıktır⁶⁴. Yunanistan'ın uygulaması ile de bu yorum teyit edilmiştir⁶⁵. Zira Yunanistan 1969 yılında Limni adasına askeri tahkimat gerçekleştirmiş, bunun üzerine Türkiye tarafından kendisine verilen notaya cevaben Limni adasının ve diğer adaların gayri askeri statüde bulunduğunu teyit ettiğini açıklamıştır⁶⁶.

Üçüncü Dayanak: II. Dünya Savaşı sonrası akdedilen Paris Barış Andlaşması ile hem İtalya silah ve askerden arındırılmış hem de İtalya'dan alınarak Yunanistan'a bırakılan Güney-doğu Ege adaları için gayri askeri statü şartı getirilmiştir. 1951 yılında İtalya, gayri askeri statü şartlarında köklü değişiklikler meydana geldiğini, dolayısıyla Paris Barış Andlaşması'nın gözden geçirilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Yunanistan, buradan hareketle Paris Barış Andlaşması ile getirilen gayri askeri statü şartlarında

⁶² Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras'ın sözleri şu şekildedir: “*Lozan mukavelenamesiyle gayri askeri hale ifrağ edilmiş olan, komşumuz ve dostumuz Yunanistan 'a ait Limni ve Semadirek Adalarına dair olan hüküm de Montrö Mukavelenamesi ile kalkmış bulunuyor demektir ki bundan da ayrıca memnunuz*”, bu sözlerin aktarımı için bkz. **Başeren**, s. 98.

⁶³ “*Gerçekten de, Tevfik Rüştü Aras konuşmasını; 'Bu münasebetle yeni Türk siyasetinin bir vasfını da tekrar kaydetmek isterim: Kendimiz için iyi gördüğümüzü dostlarımız için de iyi görmek ve hakkımızda nareva telakkî ettiğimiz her şeyi yalnız dostlarımız için değil fakat hiçbir devlet hakkında temenni etmemek' sözcükleri ile sürdürmüştür. Bunların, Konferans öncesinde Yunan Adalarının yeniden askerileştirilmesi sorununa iyi niyetle yaklaşma sözünün, Konferans ertesinde de tekrarlanmasından başka bir amaç taşımadığına dikkat çekilmiştir*”, açıklamalar için bkz. **Başeren**, s. 99.

⁶⁴ **Toluner**, s. 42; **Başeren**, s. 100.

⁶⁵ **Pazarıcı(a)**, s. 125; **Başeren**, s. 102.

⁶⁶ **Toluner**, s. 43; Bunun yanı sıra doktrinden başka bir görüş sunulması gerekirse; “*(Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin akdedildiği) Konferans'ta Yunan temsilcisi E. B. Mavrudis'in Vradini Gazetesi'ne, Adalar konusunun Montreux Konferansı'nın konusu ile ilgili olmadığı ve bu sebeple ele alınmayacağına ilişkin verdiği demeci de adeta Sözleşme'den Limni ve Semadirek'in gayri askeri statülerinin kaldırıldığına dair bir anlamın çıkarılamayacağını ispatlar niteliktedir*”, açıklamalar için bkz. **Yüksel/Singil**, s. 467.

köklü değişiklikler meydana geldiğini ileri sürerek Güney-doğu Ege adalarını silahlandırmaya başlamıştır. Yunanistan tarafından ileri sürülen bu görüş ve bu görüşten ortaya çıkan uygulama hukuki dayanaktan yoksundur. Zira İtalya'nın askerden arındırılması ile Güney-doğu Ege adalarının askerden arındırılması, sebep bakımından birbirinden farklıdır⁶⁷. İlkinde, dünya savaşına neden olan İtalya'yı, savaş sonrası daha etkin bir şekilde denetleme fikri ağır basarken; ikincisinde Türkiye'nin güvenliğini sağlama fikri ağır basmaktadır⁶⁸. Dolayısıyla Yunanistan'ın iki farklı sebeple getirilmiş gayri askeri statü hükümlerini kendi menfaatlerine uygun yorumlayarak Adalar'ı silahlandırması uluslararası hukuk kuralları ile bağdaşmamaktadır. Uluslararası hukukta yerleşik kural ahde vefadır. Bir diğer ifade ile taraf olunan akde riayettir. *Pacta sunt servanda* olarak anılan bu ilke, gayri askeri statü şartlarını ihlal eden Yunanistan tarafından ihlal edilmektedir⁶⁹.

B. Yunanistan'ın Meşru Savunma İlkesi Kapsamında Adaları Silahlandığı Görüşü ve Eleştirisi

Yunanistan'ın Doğu Ege adalarını silahlandırması, 1974 öncesi ve sonrası olmak üzere iki şekildedir. 1974 öncesinde Yunanistan, 1964 yılından itibaren Rodos ve İstanköy adalarından başlayarak Doğu Ege adalarını silahlandırmakla birlikte silahlandırma faaliyetlerini gizli bir şekilde yürütmüştür. Türkiye'nin itirazları karşısında Yunanistan, silahlandırma iddialarını yalanlamış, bu faaliyetlerin hukuken yasak olduğunu ve bu yasağa riayet ettiğini açıklamıştır⁷⁰. Dolayısıyla 1974 öncesi Yunanistan, Adalar'ın gayri askeri statü altına konulduğu hususunu teyit etmiştir. Ancak 1974'ten sonra aynı Yunanistan, silahlandırma faaliyetlerini reddetmeyerek, aksine bu eylemleri gerekçelendirme yoluna gitmiştir. Bu kapsamda Yunanistan, Türkiye tarafından 30 Mayıs 1974 tarihinde Türk Donanması eşliğinde Ege Denizi'nde petrol aranmasını, 20 Temmuz 1974 tarihinde Kıbrıs Barış Harekati'nin yapılmasını, ardından 1975 yılında Ege'de 4. Ordu'nun kurulmasını bir "*tehdit*" olarak nitelendirmiş, Birleşmiş Milletler Şartı'nın 51. maddesi kapsamında meşru savunmanın hakkına sahip olduğunu ileri sürmüştür. Buradan hareketle Yunanistan; meşru savunma ilkesi kapsamında Adalar'ın silahlandırılabilirliği görüşündedir⁷¹. Buna ilişkin Yunanistan Dışişleri Ba-

⁶⁷ Yüksel/Singil, s. 469.

⁶⁸ Bölükbaşı, s. 805 vd.; Ayrıca bkz. Pazarıcı(a), s. 126.

⁶⁹ Bölükbaşı, s. 755.

⁷⁰ Acer, Y.: "Yunanistan'ın Gerginlik Politikası ve Hukuki Çarpıtmalar", SETA Analiz S. 376 (2022): 7-17, s. 8; Mercan/Farımaz, s. 15; Turan, s. 93.

⁷¹ Pratt, Martin/Schofield, Clive: "The Imia/Kardak Rocks Dispute in the Aegean Sea", Boundary and Security Bulletin, Cilt 4, Sayı 1, Yıl 1996, s. 65; Çelikkol, A. Oğuz/

kanı Nikos Dendias, 18 Şubat 2022 tarihli Moskova ziyareti esnasında kendisine yönelen soruya verdiği cevapta bu hususa işaret etmiştir⁷². Bakan Dendias, Türkiye'nin Ege Denizi'nde güçlü bir donanmaya ve en büyük çıkarma filosuna sahip olduğunu, 1995'ten beri açık ve ciddi bir şekilde savaş tehdidinde bulunduğunu ve ayrıca Kıbrıs, Irak ve Suriye'de askeri operasyonları yapmasını ve Libya'da askeri kuvvetlerini konuşlandırmasını Yunanistan'a yönelik bir tehdit arz ettiğini açıklamıştır. Buraya kadar açıklandığı şekliyle Yunanistan'ın meşru savunma hakkına sahip olduğu gerekçesiyle Doğu Ege adalarını silahlandırması uluslararası hukuk ilke ve kurallarıyla bağdaşmamaktadır⁷³. Şöyle ki,

- Türkiye, 1975 yılında NATO'ya bağlı bulunmayan 4. Ordu'yu oluşturmuştur. Bu Ordu'yu Anadolu kıyılarında ve eğitim amaçlı konuşlandırmıştır⁷⁴. Türkiye'nin bu hareketi, Yunanistan'ın meşru savunma görüşünü haklı göstermez. Zira Türkiye'nin silahlı kuvvetlerini ülke topraklarının herhangi bir yerinde konuşlandırmasını engelleyen bir kısıtlama olmadığı gibi Ege Ordusu da Yunanistan'ın Adalar'ı silahlandırma eylemlerinden önce değil, sonra kurulmuştur⁷⁵.

- Yunanistan'ın meşru savunma ilkesi kapsamında Adalar'ı silahlandırma hakkının bulunduğu görüşü, meşru savunma hakkının tanımı, şartları ve uygulaması ile bağdaşmamaktadır. Son cümleyi detaylandırmak gerekirse; Birleşmiş Milletler Şartı'nın 51. maddesine göre Örgüt üyelerinden birinin meşru savunma hakkına başvurabilmesi silahlı bir saldırıya hedef olması gerekmektedir. Silahlı saldırı, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun bir Kararı ile tanımlanmıştır. İlgili tanıma göre silahlı saldırı "*bir devletin ülkesinin başka bir devlet silahlı kuvvetlerince saldırıya ya da işgale uğraması*" halidir⁷⁶. Şu halde silahlı saldırı gerçekleşmeden meşru savunma hak-

Karabel, Sibel: "Türkiye-Yunanistan İlişkileri ve Denizden Kaynaklanan Uluslararası Sorunlar", Bilge Strateji C. 9, S. 16 (2017): 13-31, s. 18; **Karğın**, s. 34; **Başeren**, s. 106; **İnan/Acer**, s. 138; **Avar/Lin**, s. 66.

⁷² 18 Şubat 2022 tarihli Yunanistan Dışişleri Bakanı Nikos Dendias açıklamaları için bkz. GREEK FOREIGN MINISTER DENDIAS CONCEDES THE DEMILITARIZED STATUS OF THE EASTERN AEGEAN ISLANDS AND THE DODECANESE (avim.org.tr), (Erişim Tarihi: 24.6.2024).

⁷³ **Acer**, s. 13; **Bölükbaşı**, s. 798.

⁷⁴ **İnan/Acer**, s. 139.

⁷⁵ **Karğın**, s. 38.

⁷⁶ **Birleşmiş Milletler Genel Kurulu**: "Saldırının Tanımlanması", 3314(XXXIX) Karar, 14 Aralık 1974 Tarih, United Nations General Assembly Resolution 3314 (XXIX) (umn.edu) (Erişim Tarihi: 24.6.2024)

kına başvurulamaz⁷⁷. Silahlı saldırının gerçekleşmesi halinde saldırıya uğrayan devletin vereceği karşılığın gerekli, orantılı ve derhal olması gerekir⁷⁸. Meşru savunma hakkına, ancak Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi gerekli önlemleri alıncaya kadar başvurulabilir. Bu hakkın, bireysel ya da kolektif olarak kullanılabilmesi mümkündür. Meşru savunma hakkına başvuran üye devletin, bu çerçevede aldığı önlemleri derhal Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne bildirmesi gerekir. Birleşmiş Milletler Şartı ile Genel Kurul Kararı'ndan çıkan anlam bu şekilde açıklanabilir. Bu açıklamalar ışığında Yunanistan'ın görüşünü temellendirdiği “*sözde tehdit*” iddiasının, kendisine yönelik bir silahlı saldırı olarak kabul edilemeyeceği açıktır⁷⁹. Yunanistan'ın, Türkiye'nin bir nevi rutin sayılabilecek faaliyetlerini “*saldırı*” olarak nitelendirmesi, ardından bu saldırıya karşı savunma gerekçesi ile Adalar'ı silahlandırması meşru savunma hakkı olarak nitelendirilemez⁸⁰.

⁷⁷ Saldırı gerçekleşmeden meşru savunma şartlarının gerçekleşmediğine yönelik doktrin görüşleri için bkz. **Nuhiç**, Hazir: Uluslararası Hukuk ve Birleşmiş Milletler Kararları Çerçevesinde Saldırı Kavramı, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010, s. 28; **Çullu**, Fatih: Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Programı Uluslararası Çatışma Hukukuna Göre Önleyici Meşru Müdafaa Doktrinin Gelişimi ve Örnek Olay İncelemesi, Milli Savunma Üniversitesi Alparslan Savunma Bilimleri ve Milli Güvenlik Enstitüsü Müdürlüğü Güvenlik Araştırmaları Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2022, s. 65; **Değdaş**, Ulaş Can: “Uluslararası Hukukta Önleyici Meşru Müdafaa Hakkı”, Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt 1 Sayı 6, 2018, s. 21-40, s. 37; **Cömert**, İbrahim: Önleyici Meşru Müdafaa ve Uluslararası Hukuktaki Yeri, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Çankaya 2006, s. 78; **Dağ**, Akın: Birleşmiş Milletler Antlaşması Kapsamında Bireysel Meşru Müdafaa Hakkı Örnek Olay İsrail-Filistin Çatışması, Ege Üniversitesi Sosyal Bölümler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2014, s. 97; **Halhallı**, Ozan Emin: “Rusya Federasyonu ve Ukrayna Çatışmasının Uluslararası Hukuk Açısından Kısa Bir Analizi”, Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (NEÜHFD), Cilt 5, Sayı 2, 2022, s. 442-464, s. 445; **Reçber**, Kamuran: Uluslararası Hukuk, Dora Yayınları, Bursa 2014, s. 265; **Acer**, Yücel/**Kaya**, İbrahim: Uluslararası Hukuk Temel Ders Kitabı, Seçkin, Ankara 2021, s. 370; **Gündüz**, Aslan: Milletlerarası Hukuk, Savaş Yayınevi, Ankara 2018, s. 126; **Çetin**, Burak: Birleşmiş Milletler Antlaşmasında Kuvvet Kullanma Yasağının İstisnası Olarak Bireysel Meşru Müdafaa Hakkının İncelenmesi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006, s. 66; **Karadağ**, Ulaş: “Birleşmiş Milletler Antlaşması'na Göre Meşru Müdafaa Hakkı”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 7, Sayı 2, 2016, s. 171-186, s. 174 vd.

⁷⁸ **Yüksel/Singil**, s. 475.

⁷⁹ **Yüksel/Singil**, s. 475.

⁸⁰ **Yüksel/Singil**, s. 475; **Karğın**, s. 38; **Başeren**, s. 106; **Avar/Lin**, s. 66 vd.

Kaldı ki Türkiye'den Yunanistan'a karşı silahlı saldırı gerçekleştirilmemiştir⁸¹. Yanı sıra meşru savunma hakkına başvurulması, geçici bir nitelik arz etmekte olup; sürekli olarak Doğu Ege Adaları'nın askerileştirilmesine de imkân vermez⁸².

- Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin 9. maddesi ile taraflara şu yükümlülük getirilmektedir; *“Eğer savaş durumunda Türkiye ya da Yunanistan savaşan devlet haklarını kullanarak yukarıda belirlenen askerlikten arındırılmış duruma bir değişiklik getirmiş olurlarsa, barış yapılır yapılmaz işbu Sözleşme’de öngörülen rejimi yeniden kurmak zorunda olacaklardır”*. Bu hükümden anlaşılacağı üzere savaş sonrasında dahi gayri askeri statüyü tekrardan tesis etme yükümlülüğü, saldırının ya da savaşın olmadığı bir zamanda meşru savunma ilkesi bahane gösterilerek ortadan kaldırılamaz. Kaldı ki, Birleşmiş Milletler Şartı'nın 51. maddesinde yer alan meşru savunmanın şartları da oluşmamıştır.

C. Türkiye'nin, Gayri Askeri Statü Şartı Getiren Paris Barış Andlaşması'na Taraf Olmadığı Görüşü (*Res Inter Alios Acta*) ve Eleştirisi

Makalenin başında yer verildiği üzere Güney-doğu Ege adaları (Oniki Adalar), Lozan Barış Andlaşması ile önce İtalya'ya, ardından II. Dünya Savaşı'ndan sonra imzalanan Paris Barış Andlaşması ile Yunanistan'a bırakılmıştır. Adalar İtalya'ya bırakılırken egemenlik kısıtlaması altına konulmuşken, aynı Adalar Yunanistan'a bırakıldığında gayri askeri statü altına konulmuşlardır⁸³. Buna rağmen Yunanistan, Adaları silahlandırmaktadır. Bunun dayanağı olarak Yunanistan, Türkiye'nin Paris Barış Andlaşması'na taraf olmadığını, dolayısıyla Adalar için ilgili Andlaşma'da öngörülen gayri askeri statü hükümlerinin yerine getirilmesini talep etme hakkının bulunmadığını ileri sürmektedir⁸⁴. Yunanistan, bu görüşünü temellendirirken Paris Barış Andlaşması'nın 89. maddesinden hareket etmektedir. İlgili maddede, Andlaşma hükümlerinin taraf olmayan devletlere herhangi bir hak ve men-

⁸¹ Karğın, s. 38.

⁸² Yüksel/Singil, s. 475.

⁸³ 10 Şubat 1947 tarihli Paris Barış Andlaşması 14. madde.

⁸⁴ “Yunanistan ... 23 Nisan 1992 tarihli notasıyla Türkiye'nin 1947 tarihli andlaşmaya taraf olmamasından ötürü ihlal iddialarında bulunamayacağını ileri sürerek bir bakıma ‘ilgili taraf’ sıfatını tartışma girişiminde bulunmuştur”, açıklamalar için bkz. Toluner(a), s. 567; Mercan/Farımaz, s. 16; Pazarıcı(a), s. 127; Turan, s. 93; İnan/Acer, s. 138.

faat sağlamayacağı hüküm altına alınmıştır. Benzer sonuca 1969 tarihli Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin 34. maddesinden de ulaşılabılır. İlgili maddede “*bir andlaşma rızası olmadan üçüncü bir devlet için ne hak ne yükümlülük doğurur*” hükmü yer almaktadır. Uluslararası hukukta “*pacta tertiis*” olarak anılan bu ilkedен hareket eden Yunanistan, Paris Barış Andlaşması'nın tarafı olmayan Türkiye'ye karşı herhangi bir yükümlülüğü bulunmadığını savunmaktadır⁸⁵. 18 Şubat 2022 tarihli Moskova ziyareti esnasında kendisine yöneltilen soruya cevap veren Yunanistan Dışişleri Bakanı Nikos Dendias, Türkiye'nin Paris Barış Andlaşması'na taraf olmamasından ötürü gayri askeri statü şartları bakımından talepte bulunamayacağını ileri sürmüştür⁸⁶. Bu görüş üzerinden şekillenen Yunanistan yaklaşımı, hukuki dayanaktan yoksundur. Şöyle ki,

- Yunanistan'ın ileri sürdüğü -*üçüncü devletlerin rızası olmadan hak ve yükümlülük doğuramayacağı*- ilkesi istisnasız bir ilke değildir. Bu ilkenin istisnalarından biri objektif statü yaratan andlaşmalardır⁸⁷. Uluslararası mahkeme kararları da bu yöndedir. Nitekim Uluslararası Adalet Divanı, “*Birleşmiş Milletler Hizmetinde Uğranılan Zararların Giderilmesi*” üzerine verdiği 1949 tarihli danışma görüşünde objektif statü yaratılması durumunda bunun bütün devletler için geçerli olacağını belirtmiştir⁸⁸. Güney-doğu Ege adalarının gayri askeri statüsü bu nitelikte kabul edilmektedir. Bu karardan da hareketle Türkiye, Yunanistan'dan Paris Barış Andlaşması'nın getirdiği gayri askeri statü şartına uymasını talep edebilir⁸⁹. Bunu kısıtlayan bir durum söz konusu değildir.

⁸⁵ **Bölükbaşı**, s. 813.

⁸⁶ 18 Şubat 2022 tarihli Yunanistan Dışişleri Bakanı Nikos Dendias açıklamaları için bkz. GREEK FOREIGN MINISTER DENDIAS CONCEDES THE DEMILITARIZED STATUS OF THE EASTERN AEGEAN ISLANDS AND THE DODECANESE (avim.org.tr), (Erişim Tarihi: 24.6.2024).

⁸⁷ **Toluner(a)**, s. 566; **İnan/Acer**, s. 140; **Yüksel/Singil**, s. 471; **Bölükbaşı**, s. 814.

⁸⁸ **Uluslararası Adalet Divanı**: Birleşmiş Milletler Hizmetinde Yaşanan Yaralanmaların Tazmini, (11.4.1949), s. 185, Latest developments | Reparation for Injuries Suffered in the Service of the United Nations | International Court of Justice (icj-cij.org) (Erişim Tarihi: 24.6.2024).

⁸⁹ “*Yunanistan ... 23 Nisan 1992 tarihli notasıyla Türkiye'nin 1947 tarihli andlaşmaya taraf olmamasından ötürü ihlal iddialarında bulunamayacağını ileri sürerek bir bakıma 'ilgili taraf' sıfatını tartışma girişiminde bulunmuştur. 4 Haziran 1992 tarihli cevabında Türkiye, Paris Konferansı zabularına atıf yaparak, daimi olarak öngörülen bu rejimin varlık nedeninin Türkiye'nin güvenliğini sağlamak olduğunu; objektif hukuk yaratan bu aynı siyasi statüye uyulmasını talep etme hakkını haiz olduğunu iddia etmiştir*”, açıklamalar için bkz. **Toluner(a)**, s. 567.

- Lozan Barış Andlaşması'nın 16. maddesinde "*Türkiye işbu Andlaşmada belirlenen sınırları dışındaki tüm topraklar ile bu topraklardan olup gene bu Andlaşma ile üzerinde kendi egemenlik hakkı tanınmış bulunanlar dışındaki Adalarda -ki bu toprak ve Adaların geleceği ilgililerce saptanmış ya da saptanacaktır- ...*" hükmü yer almaktadır. Bu hükme göre Adalar'ın geleceği üzerine Türkiye "*ilgili devlet*" olarak söz söyleme hakkına sahiptir. Yanı sıra Paris Barış Andlaşması ile Güney-doğu Ege adalarının gayri askeri statü altına konulma sebebi Türkiye'nin güvenliğidir. Gerek Lozan Barış Andlaşması'nın 16. maddesinden çıkan anlam gerek Paris Barış Andlaşması ile gayri askeri statü getirilme sebebi göz önünde bulundurulduğunda Türkiye, Yunanistan'ın Güney-doğu Ege adaları üzerinde gayri askeri statü yükümlülüklerine uymasını bir hak olarak talep edebilir⁹⁰. Bunun önünde engel bulunmamaktadır.

- Paris Barış Andlaşması 1947 yılında akdedilmiştir. Yunanistan 1964'ten itibaren Güney-doğu Ege adalarını silahlandırmaya başlamış, Türkiye bu girişimlere karşı verdiği Notalarla Yunanistan'dan Paris Barış Andlaşması'nın getirdiği gayri askeri statü şartına uymasını talep etmiştir. Yunanistan Notalara verdiği cevaplarda bu şarta riayet ettiği yönünde cevaplar vermiştir. Ancak Yunanistan ilk defa 23 Nisan 1992 tarihli Notasıyla Türkiye'nin Paris Barış Andlaşması'na taraf olmamasından ötürü gayri askeri statü hükümlerinin ihlal edildiğini ileri sürme hakkına sahip bulunmadığını ileri sürmüştür. Uluslararası hukukun tutarsız davranışları korumadığı iyice yerleşmiş bir prensiptir. Yunanistan'ın geç gelen itirazı, ancak kendi tutumunun tutarsızlığını sergileyen bir veri değerini taşır ve uluslararası hukuk bakımından bunun bir karşılığı olmaz⁹¹.

III. GÖRÜŞ VE ÖNERİLER

Türkiye ile Yunanistan devletleri arasında çözüme kavuşturulmamış birden fazla hukuki ihtilaf ve sorun bulunmaktadır. Kıbrıs Sorunu, Ege ve Akdeniz'deki deniz yetki alanlarının paylaşımı sorunu, hava sahası sorunu, egemenliği tartışmalı ada, adacık ve kayalıklar sorunu bu kapsamda sayılabilir. Bu makale sınırları içerisinde Türkiye ile Yunanistan devletleri arasındaki Doğu Ege adalarının silahlandırılması sorunu üzerinde durulmuştur. Bu sorun, günümüze kadar çözüme kavuşturulamamıştır.

Sorunun ana kaynağını Doğu Ege adalarının gayri askeri statüsünden ileri gelmektedir. 1914 tarihli Altı Büyük Devlet Kararı, 1923 tarihli Lozan

⁹⁰ Toluner(a), s. 567; Pazarıcı(a), s. 127; Turan, s. 93.

⁹¹ Toluner(a), s. 567.

Barış Andlaşması ve eki niteliğindeki Lozan Boğazlar Sözleşmesi nihayetinde 1947 tarihli Paris Barış Andlaşması olmak üzere akdedilen andlaşmaların tamamında, istisnasız bir şekilde, Doğu Ege adalarının gayri askeri statü altına konulması söz konusudur. Uluslararası hükümler bu şekilde olmakla birlikte Yunanistan, bu metinlere aykırı olarak, 1964 yılından itibaren Adalar'ı silahlandırmaya başlamış, ancak bu faaliyetlerini gizli bir şekilde yürütmüştür. Silahlandırma faaliyetleri açığa çıktığında, bu hususu inkâr etmiş, gayri askeri statü şartı getiren andlaşma ve sözleşme hükümlerine riayet ettiğini açıklamıştır. 1974 yılından sonra da Adalar'ı silahlandırmaya devam etmiş, bu defa bu faaliyetlerini gizlemeyip hukuksal gerekçelerle temellendirme çabasına girmiştir.

Çalışmamızda yer verildiği üzere Yunanistan i-) andlaşma şartlarında köklü değişiklik meydana geldiği gerekçesiyle ii-) meşru savunma hakkına sahip olduğu gerekçesiyle ve iii-) Türkiye'nin Paris Barış Andlaşması'na taraf olmadığı gerekçesiyle Doğu Ege adalarını silahlandırmaktadır. Yunanistan'ın görüşünü temellendirdiği gerekçeler, uluslararası hukuk ilke ve kuralları ile düşünüldüğünde bazı sorunlara işaret etmektedir. Buna rağmen Yunanistan'ı silahlandırma faaliyetlerinden men edecek, uluslararası hukuka riayetini sağlayacak bir gelişme ya da konsensüs sağlanmış değildir. Bu makalenin yazıldığı dönemlerde Türkiye ile Yunanistan devletleri arasındaki ilişkilerde yumuşama söz konusu olmasına rağmen Doğu Ege adalarının gayri askeri statüsü sorunu üzerine bir çözüme ulaşılmış değildir. Bir çözüme ulaşılması da kolay görünmemektedir. Buna rağmen bazı çözüm önerilerine değinilmelidir. Şöyle ki,

- Türkiye, Yunanistan ile Doğu Ege adalarının gayri askeri statüsüne ilişkin bir müzakere süreci başlatmalı, müzakere sürecinde kendisini temsil edecek kişileri; uluslararası hukuk bilgisine sahip, yabancı dil bilen, gayri askeri statü şartı getiren andlaşmalara taraf olan devletlerin bu konudaki görüşlerine hâkim kişiler arasından seçmelidir. Sonuç alınması zor görünse de, bu müzakereler esnasında elde edilecek bazı veriler, çözüme ulaşılmamasında hukuki etki taşıyacaktır.

- Yukarıda da ifade edildiği üzere gayri askeri statü şartı ilk olarak 1914 tarihli Altı Büyük Devlet Kararı ile hüküm altına alınmış, ardından bunu Lozan Barış Andlaşması, eki niteliğindeki Lozan Boğazlar Sözleşmesi ve Paris Barış Andlaşması takip etmiştir. Bu andlaşmaların tamamında gayri askeri statünün getirilme sebebi Türkiye'nin güvenliğini sağlama amacı taşımaktadır. Gayri askeri statü hükümlerinin ihlali, Türkiye'nin güvenliğinin ihlali anlamına, dolayısıyla bu şartın konulduğu uluslararası andlaşmaların ihlali anlamına gelecektir. Şu halde Türkiye, bu andlaşmalara ve sözleşme-

lere taraf olan devletlere ihlal durumunu bildirmeli ve bu hususta uluslararası kamuoyu oluşturmalıdır. Taraf devletler üzerinden Yunanistan'a baskı kurulmalı ve Yunanistan'ın uluslararası andlaşmalara riayeti sağlanmalıdır.

- Türkiye'nin olası bir askeri gerilim durumunda gayri askeri statüdeki Doğu Ege adalarına ilişkin uyuşmazlığı hem Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi hem de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu gündemine getirmek üzere aktif bir tutum izlemesi gerekir. Birleşmiş Milletler'in uluslararası barış ve güvenliğin korunması ile ilgili asli organı Güvenlik Konseyi'dir. Konsey bu görevlerini yerine getirirken soruşturma yapmakta, komisyonlar teşekkül ettirmekte ve arabuluculuk faaliyetlerine girişmektedir. Bu kapsamda, Doğu Ege adalarının uluslararası andlaşmalara aykırı bir şekilde silahlandırılması üzerine çıkan hukuki ihtilaf, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne taşınabilir, barışçıl çözüm yolları ile bir netice alınması amaçlanabilir. Ancak, Güvenlik Konseyi'nin daimi üyelerinin farklı çıkarlar nedeniyle bir karar alınmasını veto etmeleri güçlü bir ihtimaldir. Güvenlik Konseyi'nin yanı sıra bu sorunun Genel Kurul gündemine taşınması da mümkündür. Ancak, Genel Kurul'un, Güvenlik Konseyi'nden daha kısıtlı bir yetkiye sahip olduğu hatırlanmalıdır. Ayrıca Genel Kurul kararları bağlayıcı olmayıp tavsiye niteliğindedir. Buna rağmen Genel Kurul'dan çıkarılacak bir karar, Yunanistan üzerinden uluslararası kamuoyu oluşturulması bakımından önemli bir etkiye sahip olacaktır. Daha açık bir ifade ile alınacak bir Genel Kurul kararı ile Türkiye'nin uluslararası hukuk kapsamında diğer devletlere haklılığını göstermesi, devletlerin bu meseleye ilişkin gelecekte yaşanacak sorunlar bakımından Türkiye'nin yanında yer almasına katkı sunacaktır.

- Buraya kadar sunulan çözüm önerileri, uyuşmazlıkların barışçıl yolla ve diplomatik usullerle çözüme kavuşturulması üzerinedir. Yanı sıra yargısal usullerle uyuşmazlığın çözüme kavuşturulması da düşünülmelidir. Bu kapsamda Uluslararası Adalet Divanı akla gelmelidir. Her ne kadar Divan'ın tarafların ortak rıza olmaksızın bir davaya bakabilmesi mümkün değilse de Türkiye'nin uluslararası hukuk çerçevesinde gerçekleştirilecek olan çözümlere açık olduğunu göstermek bakımından böyle bir yola başvurusu önem arz etmektedir. Böyle bir durumda Yunanistan'ın, 1994 tarihli beyanını ileri sürerek, Divan'ın yargı yetkisini reddetmeye yönelik bir tutum içerisine girmesi olasıdır. Bununla birlikte, Yunanistan'ın esasa ilişkin bir karar verilmesini engellemeye çalışması, uluslararası kamuoyunun tepkilerine yol açabilecektir.

SONUÇ

Boğaz-önü, Menteşe ve Saruhan adaları Doğu Ege adalarını oluşturmaktadır. Bu Adalar, Türkiye kıyılarına yakın adalardır. Bundan ötürü bu Adalar'ın Türkiye'nin güvenliğini sağlama amacıyla gayri askeri statü altına konulması söz konusudur. Gayri askeri statü şartı getiren uluslararası metinler şu şekildedir: 13-14 Şubat 1914 tarihli Altı Büyük Devlet Kararı, 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış Andlaşması (12, 13, 15. maddeleri), bu Andlaşma'nın Eki niteliğindeki Lozan Boğazlar Sözleşmesi (4 ve 6. maddeleri) ve 10 Şubat 1947 tarihli Paris Barış Andlaşması (14. maddesi). Uluslararası hükümler açık olmakla birlikte Yunanistan 1964 yılından itibaren Doğu Ege adalarını silahlandırmakta, uluslararası andlaşmalarla getirilen gayri askeri statü şartını ihlal etmektedir.

İlk silahlandırma girişimi 1964 yılında Rodos ve İstanköy adalarının silahlandırılması ile söz konusu olmuştur. Yunanistan, 1974 yılına kadar silahlandırma faaliyetlerini gizli bir şekilde yürütmüştür. Buna rağmen gayri askeri statü içeren uluslararası andlaşmaların yürürlükte olduğunu ve bunlara riayet ettiğini açıklamıştır. 30 Mayıs 1974 tarihinde Türk Donanması eşliğinde Ege Denizi'nde petrol aramasına girişilmesi, 20 Temmuz 1974 tarihinde Kıbrıs Barış Harekâtı'nın yapılması ve 1975 yılında Ege'de 4. Ordu'nun kurulması üzerine Yunanistan silahlandırma faaliyetlerini alenen sürdürmeye başlamış, bu faaliyetlerini hukuksal gerekçelendirme yoluna gitmiştir. Bu kapsamda Yunanistan; i-) gayri askeri statü şartlarında köklü değişiklik meydana geldiği gerekçesiyle, ii-) meşru savunma hakkına sahip olduğu gerekçesiyle ve iii-) Gayri askeri statü şartı getiren Paris Barış Andlaşması'na Türkiye'nin taraf olmadığı gerekçesiyle Doğu Ege adalarını silahlandığını açıklamaktadır. Bu gerekçelere dayanan Yunan görüşü, uluslararası hukuk ilke ve kuralları ile birlikte değerlendirildiğinde ortaya bazı sorunlar çıkmaktadır. İlk olarak Yunanistan, bir yandan gayri askeri statü şartlarında köklü değişiklik meydana geldiğini ileri sürmüş diğer yandan gayri askeri statü şartı getiren uluslararası andlaşmaların geçerli olduğunu ve bunlara riayet ettiğini açıklamıştır. Bu yaklaşım nedeniyle Yunanistan'ın *rebus sic stantibus* olarak anılan bu ilkeye dayanması olanaksız hale gelmiştir. İkinci olarak Yunanistan, Türkiye'nin Ege Denizi'nde Türk Donanması eşliğinde petrol aramasını, Kıbrıs Barış Harekâtı'na girişmesini ve Ege'de 4. Ordu'yu kurmasını bir "saldırı tehdidi" olarak nitelendirmiş, meşru savunma hakkına dayalı olarak Adalar'ı silahlandığını açıklamıştır. Ancak Birleşmiş Milletler Şartı'nın 51. maddesine göre meşru savunma hakkına başvurmak için bir silahlı saldırıya uğramak gerekir ki, Türkiye tarafından Yunanistan'a böyle bir saldırı gerçekleştirilmemiştir. Bu durum, Yunanistan'ın

meşru savunma hakkına sahip olmadığını göstermektedir. Son olarak, Güney-doğu Ege adalarının gayri askeri statü altına konulmasını içeren Paris Barış Andlaşması'na Türkiye'nin taraf olmaması nedeniyle Yunanistan bu Adalar'ın silahlandırılabilceği görüşündedir. Ancak Türkiye bu Adalar bakımından Lozan Barış Andlaşması'nın 16. maddesi bakımından "ilgili devlet"tir. Ayrıca gayri askeri statü şartı getiren Paris Barış Andlaşması, objektif statü yaratan bir andlaşmadır. Dolayısıyla Türkiye Paris Barış Andlaşması'na taraf olmadan da gayri askeri statü şartlarının yerine getirilmesini talep etme hakkına sahiptir.

Yunanistan'ın Doğu Ege adalarının silahlandırılmasına ilişkin ileri sürdüğü görüşler, uluslararası hukuk ilke ve kuralları bakımından bazı sorunlara işaret etmektedir. Buna rağmen Yunanistan'ın Adalar'ı silahlandırma faaliyetleri devam etmektedir. Bu durum karşısında Türkiye'nin, Yunanistan ile arasındaki uyuşmazlığı barışçıl bir şekilde çözmesi bu kapsamda diplomatik ve yargısal usullere başvurması gerekmektedir. Her iki usulde de, Türkiye adına yetkilendirilecek temsilcilerin, uluslararası hukuk ilke ve kurallarına vakıf, yabancı dil bilen, gayri askeri statü şartı getiren uluslararası andlaşmalara taraf olan devletlerin görüşlerine hakim kimseler arasından seçilmesi gerekir. Bundan sonra Türkiye, Yunanistan ile Doğu Ege adalarının gayri askeri statüsüne ilişkin bir müzakere süreci başlatmalıdır. Sonuç alınması zor görünse de, bu müzakereler esnasında elde edilecek bazı veriler, çözüme ulaştırılmasında hukuki bir etki taşıyacaktır. Yanı sıra Türkiye, gayri askeri statü şartı getiren andlaşmalara ve sözleşmelere taraf olan devletlere gayri askeri statü şartının ihlal edildiğini bildirmeli ve bu hususta uluslararası kamuoyu oluşturmalıdır. Taraf devletler üzerinden Yunanistan'a baskı kurulmalı ve Yunanistan'ın uluslararası andlaşmalara riayeti sağlanmalıdır. Türkiye ikili girişimlerin yanı sıra Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi ile Genel Kurul nezdinde de girişimde bulunmalı, bu kapsamda bir kamuoyu oluşturabilmelidir. Her ne kadar Güvenlik Konseyi'nin daimi üyelerin sahip oldukları veto yetkisi nedeniyle karar alamadığı ve Genel Kurul kararlarının bağlayıcı olmadığı hesaba katılsa da, bu iki ana organ nezdinde yürütülecek sürecin uluslararası kamuoyunun oluşturulması bakımından önemli bir etkiye sahip olacağı unutulmamalıdır. Yargısal usullerle bakımından sorunun Uluslararası Adalet Divanı'na taşınması gündeme alınmalı, bu yönde Türkiye'nin atacağı adımların hukuki etki doğuracağı kabul edilmelidir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Acer**, Yücel/**Kaya**, İbrahim: Uluslararası Hukuk Temel Ders Kitabı, Seçkin, Ankara 2021.
- Başeren**, Sertaç Hami: Ege Sorunları, Tüдав Yayınları, İstanbul 2003.
- Bölükbaşı**, Deniz: Turkey and Greece: The Aegean Disputes: a Unique Case in International Law, Cavendish Publishing, Great Britain 2004.
- Ertürk**, Yaşar: Adalar(Ege) Denizinde Türk-Yunan Mücadelesi, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2007.
- Gündüz**, Aslan: Milletlerarası Hukuk, Savaş Yayınevi, Ankara 2018.
- Gözenç**, Selami: Avrupa Ülkeler Coğrafyası, Çantay Kitabevi, İstanbul 1995.
- Pazarıcı**, Hüseyin: Doğu Ege Adalarının Askerden Arındırılmış Statüsü, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları A.Ü.S.B.F Yayın Yüksekokulu Basımevi, Ankara 1986.
- Pazarıcı**, Hüseyin: Türk Dış Politikasının Başlıca Sorunları, Turhan Kitabevi, Ankara, 2015.
- Reçber**, Kamuran: Uluslararası Hukuk, Dora Yayınları, Bursa 2014.
- Toluner**, Sevin: Limni Adasının Hukuki Statüsü ve Montreux Boğazlar Konvansiyonu, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Münasebetler Araştırma ve Uygulama Merkezi, İstanbul 1987.

Makaleler

- Acer**, Yücel: “Doğu Ege Adalarının Silahlandırılması ve Egemenlik Tartışması: Türkiye İçin Yeni Bir Hukuki Yol”, Kriter Dergisi Cilt 6, Sayı 66, 2022, erişim için bkz. Doğu Ege Adalarının Silahlandırılması ve Egemenlik Tartışması: Türkiye İçin Yeni Bir Hukuki Yol, Dosya / Savunma ve Güvenlik Yücel Acer | Kriter Dergi (Erişim Tarihi: 07.05.2024).
- Acer**, Yücel, “Yunanistan’ın Gerginlik Politikası ve Hukuki Çarpıtmalar”, SETA Analiz, Sayı 376, 2022, s. 7-17.
- Altuncuoğlu**, Neslihan: “Uluslararası Antlaşmalar Işığında Ege Adaları Sorunu”, History Studies, Cilt 4, Sayı 4, 2012, s. 1-13.
- Avar**, Yusuf/**Lin**, Yu Chou: “Aegean Disputes Between Turkey and Greece: Turkish and Greek Claims and Motivations in the Framework of Legal

and Political Perspectives”, International Journal of Politics and Security, Cilt 1, Sayı 1, 2019, s. 57-70.

Bonavita, Mauro: “Contemporary Strategies And Conflicts In The Aegean Sea Region”, Opinion Documents, Sayı 39, 2019, s. 1-36.

Çelikkol, Oğuz, A./**Karabel**, Sibel: “Türkiye-Yunanistan İlişkileri ve Denizden Kaynaklanan Uluslararası Sorunlar”, Bilge Strateji, Cilt 9, Sayı 16, 2017, s. 13-31.

Değdaş, Ulaş Can: “Uluslararası Hukukta Önleyici Meşru Müdafaa Hakkı”, Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 1, Sayı 6, 2018, s. 21-40.

Halhallı, Ozan Emin: “Rusya Federasyonu ve Ukrayna Çatışmasının Uluslararası Hukuk Açısından Kısa Bir Analizi”, Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (NEÜHFD), Cilt 5, Sayı 2, 2022, s. 442-464.

Hayta, Necdet: “İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Ege Adaları Sorunu”, Atatürk Araştırmaları Dergisi, 1996, s. 817-847.

İnan, Yüksel/**Acer**, Yücel: “Aegean Disputes”, Foreign Policy Institute, 2004, s. 125-157.

İnce, Fuat: “Lozan Barış Antlaşması ve Ege Adaları”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Sayı 53, 2013, s. 101-128.

Karadağ, Ulaş: “Birleşmiş Milletler Antlaşması’na Göre Meşru Müdafaa Hakkı”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 7, Sayı 2, 2016, s. 171-186.

Mercan, Muhammed Veli/**Farımaz**, Halis Esad: “Ege’de Türk-Yunan Geriliminin Kavramsal Haritası ve Tarafların Tezleri”, İNSAMER Rapor, Sayı133, 2021 s. 1-26.

Pratt, Martin/**Schofield**, Clive: ‘The Imia/Kardak Rocks Dispute in the Aegean Sea’, Boundary and Security Bulletin, Cilt 4, Sayı 1, 1996, s. 62-69.

Schmitt, Michael N.: “Aegean Angst: A Historical and Legal Analysis of the Greek-Turkish Dispute”, Roger Williams University Law Review, Cilt 2, Sayı 1, 1996, s. 15-56.

Toluner(a), Sevin: “Objektif Hukuki Durum Yaratan Andlaşmalar” Kavramı Gerekli Midir?”, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Cilt 25, Sayı 1-2, 2005, s. 519-580.

Yüksel, Cüneyt/Singil, Nesrin: “Uluslararası Hukukta Gayri Askeri Statü ve Doğu Ege Adaları’nın Askerileştirilmesi Sorunu”, *Public and Private International Law Bulletin*, Cilt 43, Sayı 2, 2023, s. 447-489.

Tezler

Bulut, Serkan: Türkiye-Yunanistan Arasında Ege Sorunu ve AB Üyelik Sürecine Etkisi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2010.

Cömert, İbrahim: Önleyici Meşru Müdafaa ve Uluslararası Hukuktaki Yeri, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Çankaya 2006.

Çetin, Burak: Birleşmiş Milletler Andlaşmasında Kuvvet Kullanma Yasağının İstisnası Olarak Bireysel Meşru Müdafaa Hakkının İncelenmesi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006.

Çullu, Fatih: Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Programı Uluslararası Çatışma Hukukuna Göre Önleyici Meşru Müdafaa Doktrinin Gelişimi ve Örnek Olay İncelemesi, Milli Savunma Üniversitesi Alparslan Savunma Bilimleri ve Milli Güvenlik Enstitüsü Müdürlüğü Güvenlik Araştırmaları Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2022.

Dağ, Akın: Birleşmiş Milletler Antlaşması Kapsamında Bireysel Meşru Müdafaa Hakkı Örnek Olay İsrail-Filistin Çatışması, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2014.

Karğın, Şahin: Ege Adalarının Hukuksal Statüsü Ege Sorunları, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010.

Nuhiç, Hazir: Uluslararası Hukuk ve Birleşmiş Milletler Kararları Çerçevesinde Saldırı Kavramı, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010.

Turan, Cem: Türk-Yunan İlişkileri ve Ege Sorunları, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2016.

Mahkeme Kararları

Uluslararası Adalet Divanı: *Birleşmiş Milletler Hizmetinde Yaşanan Yaralanmaların Tazmini*, (11.4.1949), Latest developments | Reparation for Injuries Suffered in the Service of the United Nations | International Court of Justice (icj-cij.org) (Erişim Tarihi: 07.05.2024).

Uluslararası Adalet Divanı: “Gabcikovo – Nagymaros Davası (Macaristan /Slovakya)”, (25.9.1997), 7377.pdf (icj-cij.org) (Erişim Tarihi: 24.6.2024).

Birleşmiş Milletler Kararları

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu: “Saldırının Tanımlanması”, 3314 (XXXIX) Karar, 14 Aralık 1974 Tarih, United Nations General Assembly Resolution 3314 (XXIX) (umn.edu) (Erişim Tarihi: 24.6.2024).